

077

Inventaris van archief van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie (SGA)

**Deinze
(1909-1979)**

(D/1982/012)

Brigitte Demulder
Jenny Franssen
Martijn Vandenbroucke

Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis
2007

INLEIDING

Eind 19de eeuw, het prille begin

De basis van de socialistische beweging te Deinze dateert van het einde van de 19de eeuw, toen de bevolking er vnl. leefde van landbouw en het roten van vlas. In 1860 sloot Frankrijk zijn grenzen voor de invoer van Vlaamse textiel wat in een opheffing van de lijnwaadmarkt resulteerde. Bovendien was er toen een zware crisis in de landbouwsector. De armoede onder de inwoners van Deinze was dan ook zeer groot en velen emigreerden naar steden waar de industrialisatie reeds volop aan gang was zo bv. Gent. Anderen verhuurden zich als seizoenarbeiders omdat de Leiestreek niet kon voorzien in voldoende werkverschaffing. Men noemde hen de 'Franschmans'. Maar toch werd Deinze een klein industrieel centrum, nog vóór het einde van de 19de eeuw, wanneer een modeatelier voor zijde wordt opgericht en de mechanisatie in de bretellennijverheid haar intrede doet.

Reeds in 1885 sluiten enkele Deinse zijdewevers zich aan bij het Gentse textielsyndikaat. Wanneer vanuit Gent een intensieve propagandacampagne gevoerd wordt komt er een repressieve reactie van de clerus die zich vooral liet gelden bij de landbouwers. Meer succes kent dit 'pioniers-socialisme' bij de fabrieksarbeiders. Dit blijkt o.m. uit het feit dat in 1893 enkele Deinzenaars naar Gent trekken voor het bijwonen van een socialistische manifestatie. In 1895 nemen de socialisten voor de eerste maal deel aan de gemeenteraadsverkiezingen. Zowel in Deinze als in Nevele komen ze op met een aparte lijst. In Deinze behalen de 6 kandidaten 10 %, wat overeenkomt met 17 % van het aantal kiesgerechtigden. In Nevele behalen ze reeds 321 socialistische stemmen. Onder impuls van de Gentse propagandist Karel Beerblock wordt op 24 september 1899 een werkersbond opgericht die op 3 januari 1901 zal aansluiten bij de Belgische Werkliedenpartij. De eerste vergaderingen vinden plaats in lokaal 'De Aalkar', waar tevens de basis van de eerste coöperatieve maatschappij, sm De Arbeiders, wordt gelegd. Rond de eeuwwisseling gebeurt de propaganda vnl. door de plaatselijke lotelingenkring. Tegelijkertijd treden de eerste belangrijke figuren naar voren; voor Nevele is dit Adolf De Brabander (°1883), voor Deinze is er Gust Gevaert (°1883) die in 1903 reeds actief is bij de coöperatie "Voor Ons Recht". Voor Ons Recht had een eerste vergadering op 6 juli 1903 en verkocht in de beginfase enkel brood. Met de eerste winsten hiervan wordt in 1904 een handelshuis gehuurd en ingericht voor de werkersbond. Er wordt tevens een kruidenierswinkel en een bakkerij uitgebaat, brood verkocht en een herberg uitgebaat.

Vóór de Eerste Wereldoorlog kent de coöperatie een zeer grote bloeiperiode. Dat de socialistische beweging toch nog niet in ieders behoeften kan voorzien manifesteert zich in een grote emigratiegolf tussen 1906 en 1913 waarbij zowat 500 inwoners van Deinze en Petegem uitwijken, vnl. naar Amerika. Maar de basis is gelegd en in het prille begin van de 20ste eeuw komen dan ook allerlei socialistische nevenorganisaties van de grond waarvan de propagandaclub, gesticht op 1 juli 1903, de spil vormt. Zo wordt reeds op 1 oktober 1900 de vereniging 'De jonge turners' gesticht en richt men op 8 december 1903 een bibliotheek in. In 1904 wordt Gust Gevaert verkozen tot secretaris van 'De jonge turners' met als voorzitter Henri Hoste en als turnleider Maurice Dhaene. Pas in 1908 zullen de statuten van de coöperatie 'Voor Ons Recht' in het staatsblad verschijnen. Ondertussen worden in het lokaal op de Markt regelmatig turngala's ingericht, welke omkaderd worden met zang en toneel. Dit resulteert op 3 november 1907 in de oprichting van de toneel- en zangkring 'Tot Volksverheffing'. De arbeiders eigenen zich aldus

een sterke plaats toe in het socio-culturele verenigingsleven van Deinze. In 1907 wordt dan het Middenkomiteit opgericht dat alle bij de werkersbond aangesloten verenigingen omvat. Eveneens in 1907 sluit de vakbond zich aan bij de Nationale Syndikale Kommissie en in 1908 wordt te Deinze de eerste vlag van de Belgische Werkliedenpartij (BWP) ingehuldigd. Bij de gemeenteraadsverkiezingen op 12 oktober 1907 is Gevaert, toen bediende bij sm Voor Ons Recht, de enige socialistische kandidaat. Hij behaalt 224 stemmen of 15 %, wat een aanzienlijke winst betekent t.o.v. de verkiezingen in 1895. Gevaert stelt zich ook kandidaat voor de kamer bij de wetgevende verkiezingen het jaar daarop in 1908. In 1910 zijn verbouwingen nodig om de kruidenierswinkel uit te breiden. Datzelfde jaar vieren de socialisten in Deinze voor de eerste maal het feest van 1 mei. In de kiesstrijd bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1911 komt op basis van twee eisen, namelijk het Algemeen Stemrecht en de schoolkwestie, een kartel tot stand tussen liberalen en socialisten met Alois Moerman en Gustaaf Gevaert als BWP-vertegenwoordigers. Ze slagen er echter niet in een zetel in de gemeenteraad te bemachtigen. Deinze, Nevele en Petegem vormen in die periode de 3 zwaartepunten van de socialistische beweging. Met als stuwende kracht in Nevele Adolf de Brabander die reeds vanaf 1897 actief is in de beweging als medewerker aan het socialistische weekblad “De Toekomst”.

Met Wereldoorlog I breekt voor de Deinzenaars een moeilijke periode aan. Er heerst een enorme werkloosheid en er is een groot voedseltekort. Om aan deze behoeften enigszins te voldoen wordt een stedelijk hulpfonds opgericht waarin Gust Gevaert en Alois Moerman de BWP vertegenwoordigen naast 7 katholieken en 3 liberalen. De winkeliers trachten uit deze situatie zodanig munt te slaan dat de burgerpolitie geregeld moet optreden om frauduleuze praktijken tegen te gaan. Na deze sombere tijden breekt voor de socialisten een bloeiperiode aan. Eén van de belangrijkste onderdelen bij de uitbouw van de socialistische beweging is de propaganda. Wanneer op 5 oktober 1919 voor de eerste maal het weekblad ‘Voor Ons Recht’ verschijnt als plaatselijk socialistisch persorgaan, betekent dit dan ook het begin van een succesrijke georganiseerde propaganda. Verantwoordelijke uitgever is Gust Gevaert met als medewerkers Arthur Verhelst en Marcel Heyerick. Deze laatste is sinds 1918 tevens secretaris van de BWP-afdeling Deinze.

Aanvankelijk schrikt het antiklerikale karakter van de BWP de bevolking af, maar toch bereikt het blad een oplage van 860 exemplaren. Het weekblad Voor Ons Recht wordt verkocht in Deinze, Petegem, Machelen, Astene, Nevele en Aalter en zelfs aan emigranten in Frankrijk en Amerika. Ook de socialistische harmonie “Voor Ons Recht”, eveneens opgericht in 1919, speelt een niet te onderschatten propagandistische rol. Het resultaat hiervan blijkt bij de wetgevende verkiezingen van 1919 waarbij de socialisten in Deinze met 1295 stemmen of 22,8 % van de stemmen (voor de eerste maal met enkelvoudig algemeen stemrecht), de katholieke vooroorlogse meerderheid helpen doorbreken. Na Wereldoorlog I zetten de socialisten hun strijd tegen het militarisme onverminderd verder. Zo voeren ze via betogingen, meetings en voordrachten actie voor de zes maanden diensttijd en tegen de Ruhrbezetting. Op 21 september 1924 loopt dit uit op een nationale anti-oorlogsdag met fakkeltocht. Een kieslied van Jules Soenen zette de verkiezingsstrijd voor de komende gemeenteraadsverkiezingen pas echt in, met resultaat. In 1921 behaalt de BWP in Deinze 3 zetels, die worden waargenomen door Gevaert, Verhelst (vakbondssecretaris) en Moerman (broodvoerder coöperatie). Ook in Petegem gaan de socialisten met 3 verkozenen in de gemeenteraad zetelen, terwijl De Brabander in Nevele als aanvoerder van de socialistische lijst verkozen wordt. Voor De Brabander, in Nevele beter bekend als ‘Duukske’, betekent dit het begin van een 30-jarige verdienstelijke aanwezigheid in de Nevelse gemeenteraad. In

hetzelfde jaar vinden er ook wetgevende verkiezingen plaats. De socialisten behalen 1.175 stemmen op een totaal van 5.990 of 19,62 %. Hiermee worden zij de tweede grootste partij na de katholieken. Gust Gevaert zal tot in 1929 het kanton Deinze in de Kamer vertegenwoordigen, terwijl Verhelst verkozen wordt als provincieraadslid. 1921 betekent dus de grote doorbraak voor de BWP in Deinze en omstreken. De lokale socialistische organisaties zetten ondertussen hun werking met onverminderde ijver verder. Na een versmelting in juli 1922 met andere uitgaven als 'De Toekomst' en 'Het Licht' wordt het plaatselijk persorgaan 'Voor Ons Recht' in 1926 vervangen door 'De Toekomst', een publikatie van de federatie Gent-Eeklo. Eén van de oorzaken hiervan is het stopzetten van de persactiviteit van Gevaert om gezondheidsredenen. De socialistische partij bereikt haar hoogtepunt bij de wetgevende verkiezingen van 1925. In Deinze behalen zij een nooit geëvenaard succes: 27,69 % van de stemmen. Dit betekent een stemmenwinst van bijna 8 % t.o.v. 1921, vooral ten koste van de katholieken en de Vlaams Nationalisten. Zo'n uitslag liet uiteraard het beste verhoppen voor de komende gemeenteraadsverkiezingen in oktober van 1926. Ze leveren echter een lichte achteruitgang op t.o.v. de wetgevende verkiezingen. Met 22,3 % blijven Gevaert en Verhelst in de gemeenteraad zetelen. De zetel van Moerman gaat echter verloren. In Nevele komen ze op met 7 kandidaten. Uit de verkiezingspropaganda blijkt hoe ze vooral sterk van leer trokken tegen de (besturende) katholieken, die op hun beurt een anti-socialistische sprekersbond hadden. De Brabander wordt echter met 16,4 % terug verkozen. Vooral de Nevelse BWP-ers breiden hun partijwerking verder uit en stichten o.a. in 1928 een socialistische 'veloklub' o.l.v. E. De Brabander. Het propagandistisch aktiekomitee, eveneens opgericht in 1928, organiseert diverse meetings waarop socialistische voormannen worden uitgenodigd als spreker. Zo spreekt G. Gevaert op 8 december 1928 de Nevelse inwoners toe. In het kanton Deinze gaat bij de wetgevende verkiezingen van 1929 de zetel van Gevaert verloren ten voordele van Jozef Chalmet uit Zelzate. Heyerick volgt Verhelst op als provincieraadslid. De BWP voert in de gemeenteraden een bestendige, hardnekkige strijd tegen de klerikale meerderheid. Verschillende sociale kwesties worden door de socialistische mandatarissen aangebracht, o.m. het bouwen van werkmanswoningen, pensioenregelingen, onderwijs, lonen van gemeentelijk personeel, belastingen, zieken- en wezenfonds, gemeentelijke infrastructuur, oorlogsschade enz. Bovendien richt de BWP een 'Bureel van kostelooze raadplegingen' in, wat het dienstbetoon ten goede komt. Advokaat Lichtenburg behandelt er wekelijks huishuurkwesties, werkonvallen, oorlogsschade, loongeschillen enz. Na zes jaar entoesiast militeren bereiden ze de gemeenteraadsverkiezingen voor van 1932. Het wordt een groots succes. In Deinze behaalt de BWP 30,4 % van de stemmen of 4 gemeenteraadsleden zijnde Gevaert, Soenen, De Sutter en Heyerick. Ook in Petegem en in Nevele doen ze het goed met respectievelijk 4 en 2 zetels. De uitslag van de wetgevende verkiezingen, ruim 1 maand later, kwam niet overeen met de geleverde inspanningen. Terwijl men in Deinze op een status-quo blijft staan, lijdt men in het kanton Nevele een verlies van ongeveer 6 %. Een van de belangrijkste oorzaken hiervan is de opkomst van het Vlaams-Nationaal Verbond (VNV). Tevens drukt de diepe economische crisis waarin het land verzeild geraakt is, eveneens zijn stempel op de streek rond Deinze. Zo gaat het kippenbedrijf van Gevaert, dat hij in 1926 opzette, failliet. Hierbij verliezen tevens enkele andere socialistten, die het bedrijf mee hielpen financieren, hun investering. Gevaert stapt uit het politieke leven en gaat zich in Ieper vestigen waar hij in 1952 overlijdt. Het grenzeloos vertrouwen in de beweging begint te wankelen, iets waar de politieke tegenstanders gretig op inspelen. Dit heeft zijn weerslag op de gemeenteraadsverkiezingen van 1938. Wat

op nationaal vlak gebeurd was, vertaalde zich ook op lokaal niveau: de socialisten raken geklemd tussen de katholieken en de Vlaams-nationalisten, met als resultaat dat de BWP lichtjes achteruitgaat. Ze verliezen telkens één zetel in Deinze, Petegem en Nevele. Soenen en Boone worden in Deinze verkozen als gemeenteraadsleden, te Nevele staat De Brabander er weer alleen voor om de belangen van de arbeidersklasse te verdedigen. In de tweede helft van de dertiger jaren neemt de aandacht voor het internationale gebeuren toe. Zo gaat er in september 1935 een anti-oorlogsmeeting door tegen de Italiaanse agressie in Abessinië. Ook tegen het toenemend maar bedreigend succes van de fascistten wordt betoogd. De Spaanse burgeroorlog ontketent eveneens een sterke emotionele reactie. In Deinze wordt in 1936 een 'Steunfonds Spanje' opgericht, ten voordele van de vrijwilligers die tegen Franco vechten. De resultaten van de wetgevende verkiezingen van 1939 tonen aan dat de socialisten zich min of meer weten te handhaven niettegenstaande het succes van de fascistische lijsten. In Nevele behaalt de socialistische lijst een kleine winst van 1,78 % t.o.v. 1936.

De coöperatie "Voor Ons Recht" kent haar grootste bloei na Wereldoorlog I. In 1920 telt ze reeds 392 leden wat een aangroei betekent van 66 t.o.v. de 326 in 1914. Het gebouwcomplex op de markt wordt terug te klein en in januari 1921 koopt de coöperatie een terrein, gelegen aan de Knok. Het wordt echter een dure onderneming om de gebouwen, die enorm geleden hadden onder Wereldoorlog I, weer op te knappen. Uiteindelijk heeft de feestelijke opening (opgeluisterd door een symfonisch orkest) plaats op 29 maart 1922. Het gebouw is te vergelijken met onze modere shoppingcentra waar naast winkels ook aan ontspanningsmogelijkheden wordt gedacht. De eerstvolgende jaren stagneert de coöperatie echter. De verkoop neemt af, de winsten slinken. Toch stijgt het ledental nog lichtjes tot een 675-tal in 1931. Maar vanuit Gent stijgt de druk om alle plattelandscoöperatieven te centraliseren. Dit leidt op 18 september 1931 tot het opdoeken van de sm Voor Ons Recht, als onafhankelijke coöperatie. In Deinze blijven de kruidenierswinkel, de kolen- en broodverkoop behouden als een afdeling van de Gentse Vooruit nr.1. De vakbond bestond voor Deinze en omgeving uit 3 vakverenigingen, m.n. textiel, bouw en gemengde vakken en voeding. De 'textielbond' is de belangrijkste en het ledenaantal schommelt in de jaren twintig rond de 400. In 'Bouw en Gemengde Vakken' zijn arbeiders gesyndikeerd uit de bouwnijverheid, de kinderrijtuigenmakerij, vellen- en lederbewerking. In totaal zijn hier zowat 200 arbeiders aangesloten. De 'Voeding' groepeerde dan de muldersgasten, bakkers en broodvoerders en telt amper 20 leden. De jaren '20 worden vooral gekenmerkt door een sterke patronale druk op de arbeiders om niet gesyndikeerd te zijn. Toch probeert men door rechtstreeks onderhandelingen tussen patroon en vakbondssecretaris een verbetering te bekomen van de loonen en werkvoorwaarden. In 1928 haalt de vakbond aan dat de lonen van Deinze nog steeds lager liggen dan in de meeste andere steden. 1930 staat voor de vakbond in het teken van een drieluikhervorming met het aksent op het bekomen van betaald verlof, naast andere eisen zoals een degelijk uitgebouwde sociale wetgeving en de 8-uren-werkdag. Wanneer in 1936 deze eisen met een nationale staking kracht worden bijgezet, leggen ook in Deinze zowat 3.000 werknemers het werk neer. Pieter Legon, plaatselijke vakbondssecretaris, is hierbij de drijvende kracht. En niet zonder resultaat. De zeer lage lonen worden aanzienlijk verhoogd. Om dit te vieren trekt op 27 augustus een triomfantelijke stoet door Deinze.

Ziekenbond Moyson wordt op 28 maart 1920 opgericht, als onderdeel van de werkersbond 'Voor Ons Recht', met als kernspreuk: Onderlinge Bijstandskas 'Plicht voor Elk'. Soenen spant zich van in den beginnen sterk in om ziekenbond 'Moyson' degelijk uit te bouwen. Dit blijft dan ook

niet zonder positieve gevolgen: in 1921 zijn er 607 aangesloten leden, in 1929 reeds 1788! De diensten breiden zich dan ook steeds verder uit en op 9 november 1924 komt men tot de oprichting van het Werk voor Kinderwelzijn, genaamd 't Kinderheil'. De pre- en postnatale raadplegingen worden een groot succes, maar de konsultaties voor zuigelingen kennen een flinke achteruitgang in 1928 wanneer de mutualiteit niet langer in staat is nog gratis luiers te geven, wat voordien gebruikelijk was.

De groei van de arbeidersbeweging en de bouw van eigen lokalen leidt tot een explosie van volkse cultuuruitingen en ontspanningsmogelijkheden. Zo hebben de arbeiders ook hun eigen verenigingen. De eerste jaren na de Eerste Wereldoorlog is er sprake van een afdeling van de Socialistische Jonge Wacht (SJW), een jeugdorganisatie aanleunende bij de partij. Er bestaat eveneens een studiekring die cursussen organiseert en voordrachten bijwoont. Vanaf 1922 is er in Deinze een afdeling van de Socialistische Jeugd van België. Nog later heeft men het over een Arbeidersjeugdgroep (1925) en een Arbeiderskindergroep (1926). Een andere belangrijke nevenorganisatie is de vrouwenbond, opgericht in 1923. Deze richt, naast de gebruikelijke koffietafels, ook voordrachten in, veelal met Alice Heyman als spreekster. De bibliotheek, opgericht vóór Wereldoorlog I, kent eveneens veel succes. Het paradepaardje van de BWP is de Socialistische Turnkring Vrijheidsliefde. Ook de toneelkring 'Tot Volksverheffing' komt tot bloei. Verder bestaan er tal van andere verenigingen zoals o.a. een kaartclub, een radioclub, enz... De scharnier van al dat verenigingsleven in Deinze zijn de gebouwen van 'Voor Ons Recht'.

Aan het normale politieke bedrijf en aan het gewone leven werd brutaal een einde gemaakt door de inval van de Duitse troepen in ons land op 10 mei 1940. De lokale partijwerking valt stil. In Nevele besliste men zelfs het partij-archief te verbranden om hun socialistische kameraden niet in gevaar te brengen. Na de bevrijding wordt Soenen, als oudste gemeenteraadslid, tijdelijk burgemeester van Deinze. De katholiek Lagrange volgt hem echter vrij vlug op. De Deinse socialisten slaagden er in op korte tijd de vooroorlogse socialistische organisaties nieuw leven in te blazen. Tevens had de oorlog bij velen de ogen geopend voor het gevaar van fascistische avonturen, met als gevolg dat, de tot Belgische Socialistische Partij (BSP) omgedoopte socialistische partij, bij de eerstvolgende wetgevende verkiezingen van 1946 een forse winst boekte. In Deinze behalen ze 26,58 % van de stemmen wat een winst betekent van 6,1 % t.o.v. 1939. In 1947 wordt een centraal bestuur opgericht, samengesteld door de secretarissen van de aangesloten verenigingen. Marcel Heyerick verwerft opnieuw zijn zetel in de provincieraad. De katholieken winnen hun stemmen, voor de Tweede Wereldoorlog verloren aan de Vlaams nationalisten, nagenoeg terug en versterken hiermee opnieuw hun positie in het politieke leven. Ook de communistische partij kent in 1946 een bloeiperiode, hoewel de 2,52 % ver beneden het nationaal gemiddelde van ongeveer 13,5 % ligt. In Deinze is Kamiel Hellebuyck, voorzitter van het Algemeen Belgisch Vakverbond (ABVV), één van haar vertegenwoordigers. Bij de gemeenteraadsverkiezingen later dat jaar worden Heyerick, Soenen en Boone met 27,9 % opnieuw verkozen. In Petegem gaan Schamp, Boone en Van Laere zetelen in de gemeenteraad terwijl De Brabander in Nevele nipt herkozen wordt. Dit resultaat zou de volgende jaren niet meer verbeterd worden, integendeel. De koningskwesie deed de verscheurdheid onder de bevolking nog toenemen. Als gevolg van deze strubbelingen maakten de socialisten een diepe crisis door. In 1949 vertaalde dit zich reeds in de resultaten van de wetgevende verkiezingen. In alle kantons kende de BSP een grote teruggang. Deze tendens zet zich verder bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1952. In Deinze verliest Boone zijn zetel. Voor het eerst in 30 jaar hadden de socialisten in Nevele geen vertegenwoordi-

ger meer. Voor De Brabander betekende dit een zware persoonlijke klap. Nochtans blijft men niet bij de pakken zitten. Begin 1953 werd er een nieuw BSP-bestuur gevormd in Nevele o.l.v. de onvermoeibare De Brabander. Het ledental steeg en er werd een nieuw lokaal en een nieuwe vlag ingehuldigd. In de andere gemeenten echter blijft het slecht gaan met de socialisten. In 1958 verliest ook Van Laere zijn zetel in Petegem. Bij de nationale verkiezingen in de jaren vijftig kunnen de socialisten hun verlies van 1949 gedeeltelijk goedmaken en slagen ze erin zich te handhaven. In 1964 brengt Goethals het in Petegem tot schepen. Toch beleeft de partij in de jaren '60 en '70 haar dieptepunt. Wellicht ligt de oorzaak bij het teloorgaan van de coöperatie en bij de verstarring binnen de partij.

Marcel Heyerick verlaat in 1967 de provincieraad waar hij wordt opgevolgd door Holsbeke, die ondertussen secretaris was geworden van het nieuw BSP-bestuur in Nevele (in 1953). Ondanks alle inspanningen de partij en haar nevenorganisaties nieuw leven in te blazen, laat zich pas in 1970 een lichte heropleving zien bij de gemeenteraadsverkiezingen. Deinze krijgt weer 3 socialistische gemeenteraadsleden terwijl Nevele opnieuw een opvolger voor De Brabander krijgt in de gemeenteraad. Het mag echter niet baten. De verschillende partijkernen zijn organisatorisch zwak en verouderd. Uiteindelijk komt de politieke vernieuwing wat op gang door een afdeling Jongsocialisten (JS). Carlos Lysabeth en Johan Lanckswert worden respectievelijk voorzitter en secretaris van de moederpartij. De diverse voordrachten, toneelvoorstellingen en acties geven de Socialistische Partij (SP) mee een jonger en dynamischer imago. De gemeenteraadsverkiezing van 1982 bezorgt de partij in Deinze 4 zetels: Carlos Lysabeth, Roger De Ruyte, Willy Commere en Noël De Clercq. In Nevele komen Roland De Paepe en Gaston Van Parijs in de raad. Ook in Nazareth, Zulte en St.Martens-Latem gaan SP-vertegenwoordigers in de gemeenteraad zetelen. Hierdoor krijgen ook de socialisten meer politieke slagkracht ook al blijven ze overal in de oppositie.

De Deinse afdeling van de Gentse coöperatie Vooruit nr.1 kent in de jaren '40 en '50 nog een zekere bloei. Er zijn 2 broodvoerders en een kruidenierswinkel die opengehouden wordt door Bertha van den Berghe. Wanneer in 1946 de coöperatieve vrouwenbond De Samenwerksters wordt opgericht is zij samen met Heyerick de drijvende kracht hierachter. De leden van de samenwerkende verenigingen vormen zowel het cliënteel van de verbruikerscoöperatie als het kiespubliek voor de socialistische partij. Na verloop van tijd blijkt de distributiesector in Deinze verlieslatend te zijn. In het midden van de jaren '60 beslist de Vooruit de gebouwen van de koop te verkopen. Dit betekende een zware klap voor de plaatselijke socialistische beweging. In 1966 worden de winkel en het café 't Volkshuis' opgedoekt. De filmzaal komt in handen van een discount. Tot in het begin van de jaren '70 blijft de winkel in de Gentstraat behouden, maar een gewijzigde konsumptiëntaliteit betekent het einde.

Kort na de oorlog komt het tot een ware explosie van socialistische verenigingen, waarvan sommigen reeds vóór 1940 waren opgericht. Eén der oudste, de turnkring, heropgericht in 1940 olv Noël Hoste zal tot het begin van de vijftiger jaren nog een ongebreideld succes kennen. Bij de inhuldiging van het syndikaal huis te Nevele op 15 mei 1949 geeft de turnbond er een zeer geapprecieerde demonstratie. Midden de jaren '50 verliest de turnkring aan belangstelling en slinkt het ledenaantal geleidelijk. In 1946 richt men in Deinze een socialistische gepensioneerdenvbond op, dit op initiatief van Arthur Soenen en Marcel Heyerick. Niettegenstaande de socialistische gepensioneerden zelden rechtstreeks actief aan politiek doen, nemen zij wel met man en macht deel aan het verzet tegen Leopold III, i.c. de koningskwestie. Geregeld beleggen zij samenkom-

sten in het lokaal Voor Ons Recht. Roger de Duyte volgt in 1977 Marcel Heyerick op als verantwoordelijke voor de gepensioneerdenvbond, respectievelijk te Deinze en te Petegem. De vrouwenbeweging kent van oudsher drie takken: de Samenwerksters, Socialistische Vooruitziende Vrouwen (SVV) en Socialistische Vrouwen (SV). Uit de verslagboeken (1951-1964) van de Samenwerksters vernemen we dat deze vrouwen dmv maandelijkse vergaderingen en/of activiteiten hun steentje willen bijdragen voor de propaganda-uitbouw van de coöperatie. Olv Maria Hoste en Hélène Soenen organiseert men spreekbeurten over huishoudelijke aangelegenheden (hygiëne, voeding, budget...), cursussen snit en naad, e.d. In de jaren '70 is vooral Blanche Hoste de dynamische kracht geworden. De SVV wordt opgericht in 1950 en ressorteert onder de welzijnssector van de mutualiteit. Andere socio-culturele verenigingen zijn de Arbeiders Toeristen Bond (ATB), de kaartclub, een boldersvereniging '200 Lukket, 200 Cukket', een schaakclub 'De Rode Toren', een ping-pongclub 'Vlug en Hard', een 'veloclub' en een 'Komitee voor Arbeidersopvoeding'. De toneelvereniging 'Tot Volksverheffing' speelt stukken van prominente auteurs zoals o.a. Jozef De Graeve en Gaston Martens. In 1982 viert de toneelvereniging haar 75-jarig bestaan. Op initiatief van de Bond van Beschermers en Oudleerlingen van het officieel onderwijs wordt de in 1946 heropgerichte bibliotheek 'Voor Ons Recht' opgeslorpt door de Regionale Openbare bibliotheek en Leesgezelschap Uilenspiegel. In de beheerraad zetelen van bij het begin de plaatselijke BSP-prominenten Soenen en Heyerick. Een ander aspect van ontspanning in de vijftiger jaren zijn de talrijke filmvoorstellingen waaronder het "dinsdagavondscherms", het vertonen van een betere film, vooral veel bijval genoot. Bij de verkoop in 1966 van het gebouwenkompleks van de coöperatie gaat de cinemazaal echter definitief verloren. In de jaren '70 komt er toch nog een heropleving met het opnieuw van start gaan van diverse sportieve en culturele verenigingen. Vooral de organisaties die ressorteren onder de mutualiteit kennen opnieuw een bloeiperiode. Ook de Centrale voor Socialistisch Cultuurbeleid (CSC) en JS zijn zeer actief in die periode. Daar de verenigingen af en toe geconfronteerd worden met een gebrek aan ruimte, biedt het vakantie- en revalidatiecentrum De Ceder te Astene de ideale uitkomst. Toch blijven de diverse organisaties op een wankelende basis bestaan, enerzijds door het wegvallen van verantwoordelijken, anderzijds door persoonlijke conflicten.

Het archief

Het archief van de Socialistische Gemeenschappelijke Actie bevatte aanvankelijke archief van de partij, de coöperatie en enkele socio-culturele verenigingen. In feite betrof het archief van Marcel Heyerick, die als partijsecretaris de centrale spil was bij alle socialistische organisaties van Deinze. Hij was ook lange tijd gemeenteraadslid en na de Tweede Wereldoorlog zelfs een korte tijd schepen. Vandaar het feit dat in het archief heel wat briefwisseling van Heyerick kan aangetroffen worden, net als enkele stukken die niet meteen verband lijken te houden met het partijarchief.

Dit archief werd een eerste maal ontsloten in 1990, zonder dat het materiaal werd geselecteerd. In 2003 werd het archief van de coöperatie wel uit het geheel gelicht en afzonderlijk beschreven (archief nr.284). Het resterende deel, dat nog heel wat documentatie en dubbels bevatte, werd in 2007 geherinventariseerd (na een grondige selectie). Het archief bevat 80 nummers, die werden opgeborgen in 5 archiefdozen (0,55 lopende meter). Het bestrijkt de jaren 1909-1979 en is raadpleegbaar mits toestemming van de dienstdoende archivaris.

INVENTARIS

1. Partij

1.1. Bestuur

- 1-3 Verslagboeken van de werkersbond 'Voor Ons Recht' 26 oktober 1923 – 17 juni 1940.
1923-1935 3 stukken
- 1 26 oktober 1923 – 17 september 1925.
1923-1925
- 2 16 oktober 1925 – 15 februari 1935.
1925-1935
N.B. Ontbreekt.
- 3 20 februari 1935 – 17 juni 1940.
1935-1940
N.B. Bevindt zich op rek.
- 4 Briefwisseling van het middenkomiteit betreffende de vergadering 19/5/1928 –
16/6/1932.
1928-1932 1 omslag
- 5 Verslagboek van de Propagandaclub 13/1/1927 – 13/7/1930.
1927-1930 1 deel
- 6 Verslag van voorzitter G. Gevaert aan het arrondissementskomiteit betreffende de
planning van de propaganda.
19 december 1928 1 stuk

1.2. Kongressen

- 7 Inkomende briefwisseling van E. Vergeylen, secretaris BWP-federatie Gent-
Eeklo.
1928-1931 1 omslag
- 8 Nota van [secretaris M. Heyerick] aan K. De Vos (Aalter) en A. De Brabander
(Nevele) betreffende herinneringen van het distrikt-kongres voor de verkiezingen
1929. Met begeleidend schrijven.
24 juli 1928 2 stukken
- 9 Stukken betreffende het kantonnaal congres op 18/11/1928.
1928-1929 1 omslag

- 10 Verslag van voorzitter G. Gevaert betreffende de landbouwkrisis, opgesteld voor het gewestelijk landbouwkongres van het arrondissement Gent-Eeklo te Gent op 30/11/1930.
[1930] 1 stuk

1.3. Werking

- 11 Verslagen betreffende de werking over de jaren 1924 en 1929.
[1924, 1929] 2 stukken
- 12 Briefwisseling van secretaris Marcel Heyerick.
1928-1932, 1939, 1941, 1945, 1965 1 omslag
- 13 Pamflet van de Socialistische Werkersbond "Voor Ons Recht" betreffende rouwbetogingen voor oorlogsslachtoffers op 1/11/1925 en 1/11/1927. Drukwerk.
[1925, 1927] 2 stukken
N.B. Ontbreekt.
- 14 Pamfletten betreffende diverse activiteiten. Drukwerk en kopieën.
[1924, 1928, 1931, 1936, 1940, 1950, 1954, 1956] 1 omslag
- 15 Dossier betreffende de inhuldingsfeesten voor het nieuwe lokaal op 27/4/1930.
1930 1 omslag
- 16 Briefwisseling met de BWP-federatie Gent-Eeklo betreffende de 1 Mei-vieringen.
1930-1932 1 omslag
- 17 Pamfletten betreffende de 1 Mei-vieringen 1923-1925, 1927, 1937-1938 en 1940.
Drukwerk.
[1923-1925, 1927, 1937-1938, 1940] 2 stukken
- 18 Lijst betreffende intekenaars 'Voor het miljoen van Vooruit'.
[1929] 1 stuk
- 19 Inkomende briefwisseling aan G. Gevaert, beheerder 'Voor Ons Recht', betreffende een recht op antwoord op een kritisch artikel over het beheer van de barndweer.
1932 2 stukken
- 20 Ledenlijst van Bond Moyson [Deinze] met vermelding van de door hen gelezen bladen. Handschrift.
Z.d. 1 stuk

21	Nota's van 'G. van Deynze' betreffende kritiek op het gemeentebestuur.
Z.d.	1 omslag
22	Pamfletten betreffende het programma van het Feest van de Arbeid 1922, 1950-1952, 1958 en 1961. Gedrukt.
[1922, 1950-1952, 1958, 1961]	1 omslag
1.4. Politiek-maatschappelijke actie		
23	Briefwisseling van Gust Gevaert met het College van Burgemeester en Schepenen.
1930-1931, 1939	1 omslag
24	Briefwisseling van gemeenteraadslid [A. Schamp] met het College van Burgemeester en Schepenen en de voorzitter van de Kommissie van Openbare Onderstand (KOO) van Petegem.
1939	1 omslag
25	Convocaties en agenda's voor de gemeenteraad aan raadslid Marcel Heyerick.
1944-1946	1 omslag
26	Stukken betreffende de benoeming van Marcel Heyerick tot tweede schepen van Deinze.
1945	1 omslag
27	Stukken betreffende sluikslachtingen in het slachthuis van Deinze tijdens en na de oorlog.
1945	1 omslag
28	Nota betreffende de briefwisseling tussen het Stadsbestuur Deinze en het Beperkt Comité Herdenking Libor Slock. Doorslag.
13 oktober 1945	1 stuk
1.5. Verkiezingen		
29	Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 24 april 1921 te Deinze.
1921	1 omslag
30	Pamflet van de Centrale Vereniging der Voedings- en landarbeiders van België betreffende de verkiezingen. Drukwerk.
[1925]	1 stuk

- 31 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 10 oktober 1926 te Deinze, Petegem en Nevele.
1926 1 omslag
- 32 Stukken betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen op 26/5/1929.
1928-1929 1 omslag
- 33 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 9 oktober 1932 te Deinze en Petegem.
1931-1932 1 omslag
- 34 Stukken betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen op 24/5 en 7/6/1936.
1936 1 omslag
- 35 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 16 oktober 1938 te Deinze, Petegem en Astene.
1938 1 omslag
- 36 Stukken betreffende de wetgevende verkiezingen op 2/4/1939.
1939 1 omslag
- 37 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 24/11/1946 te Deinze, Petegem en Zulte.
1946 1 omslag
- 38 Stukken betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen op 26/6/1949.
1949 1 omslag
- 39 Stukken betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen op 4/6/1950.
1950 1 omslag
- 40 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 12/10/1952 te Deinze, Petegem en Astene.
1952 1 omslag
- 41 Stukken betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen op 11/4/1954.
1954 1 omslag
- 42 Stukken betreffende de wetgevende en provincierale verkiezingen op 1/6/1958.
1958 1 omslag

- 43 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 12/10/1958 te Deinze en Petegem.
1958 1 omslag
- 44 Stukken betreffende de provincieraadsverkiezingen op 26/3/1961.
1961 1 pak
- 45 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 11/10/1964.
1964 1 omslag
- 46 Stukken betreffende de wetgevende en provincierale verkiezingen op 23/5/1965.
1965 1 omslag
- 47 Stukken betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen op 31/3/1968.
1968 1 omslag
- 48 Stukken betreffende de gemeenteraadsverkiezingen op 11/10/1970.
1970 1 omslag
- 49 Brochure betreffende de wetgevende verkiezingen op 10/3/1974. Drukwerk.
1974 1 stuk
- 50 Stukken betreffende de wetgevende en provinciale verkiezingen op 17/4/1977.
1977 1 omslag
- 51 Stukken betreffende de wetgevende verkiezingen op 17/12/1978.
1978 1 pak
- 52 Stukken betreffende de Europese verkiezingen op 10/6/1979.
1979 1 omslag

1.6. Vrouwenbond

- 53 Notulen van de bestuurszittingen van de Vrouwenbond 10/3/1924 – 12/8/1938.
1924-1938 1 deel
N.B. Ontbreekt.
- 54 Notulen van de bestuurs- en algemene vergaderingen van de Vrouwenbond
12/5/1956 – 16/4/1964.
1956-1964 1 deel
N.B. Bevindt zich op rek B 003e (achterzijde).
- 55 Bijdragenboek van de Socialistische Vrouwenbond.
1920-1930 1 deel
N.B. Bevindt zich op rek B 003e (achterzijde).

1.7. Jongsocialisten

- 56 Stukken betreffende een persmededeling over een voorstel voor speelstraten in Deinze.
1972 1 omslag

1.8. Coöperatie

N.B. Zie hiervoor ook de archieven 284. sm Voor Ons Recht Deinze en 24. sm Vooruit nr.1 Gent.

- 57 Notulen van de bestuurs- en algemene vergaderingen van de Koöperatieve Vrouwenbond – De Samenwerksters 21/10/1951 – 29/4/1956.
1951-1956 1 deel
N.B. Bevindt zich op rek B 003e (achterzijde).

1.9. Ouderlingenbond

- 58 Notulen van de bestuurs- en algemene vergaderingen van de Ouderlingenbond 8/5 – 3/6/1946. Met ledenlijst. Handschrift.
1946 1 stuk

2. Socio-culturele verenigingen

2.1. Toneelkring “Tot Volksverheffing”

- 59 Pamfletten betreffende de aankondiging van de opvoeringen. Gedrukt.
[1909-1912, 1919, 1922] 1 omslag
- 60 Brief van nv Le Lis betreffende een offerte voor jutepakdoek. Met bijlagen.
18 december 1956 1 omslag
- 61 Scenario van “Wordt lid van Vooruit”.
[1958] 1 stuk
- 62 Verslag betreffende de werking 1922-1924 en 1928. Handschrift.
[1928] 1 deel
- 63 Stukken betreffende de viering van het vijftigjarig bestaan.
[1959] 1 omslag
- 64 Inkomende briefwisseling van G. Martens betreffende de toelarting voor de opvoering van verschillende van zijn toneelwerken.
1954, 1960 1 omslag

- 65 Omzendbrieven aan de partijleden betreffende de invoering van abonnementen.
Z.d. 2 stukken
- 66 Uitnodiging voor een receptie naar aanleiding van het vijftienvigjarig jubileum
van de toneelspelerss-bestuursleden Blanche Hoste en André Heyerick.
Z.d. 1 stuk
- 67 Brochure betreffende het Eenakterfestival 1965 op 19/9/1965. Gedrukt
[1965] 1 stuk
- 68 Catalogus van de in bezit zijnde toneelwerken. Handschrift.
Z.d. 1 stuk
- 69 Scenario van “De Nieuwe weg” door Emiel Vergeylen. Handschrift.
Z.d. 1 stuk

2.2. Postzegelclub “De Leiestreek”

- 70 Briefwisseling van Marcel Heyerick betreffende Postzegelclub “De Leiestreek”.
1965-1966 1 omslag
- 71 Dossier betreffende de algemene ledenvergadering op 18/12/1965.
[1965] 1 omslag
- “De Postiljon. Maandelijks informatieblad” nr.1 januari 1967.
1967 1 stuk
N.B. Overgebracht naar het departement Bibliotheek.
- 72 Nota betreffende de statuten.
Z.d. 1 stuk
- 73 Omzendbrieven “Informatieblad uitgegeven door De Leiestreek”.
[1967] 1 omslag

2.3. Volksboekerij “Voor Ons Recht”

- 74 Briefwisseling betreffende de werking van de volksboekerij.
1920-1926 1 omslag
N.B. Bevindt zich op rek B 003e (achterzijde).

75-76	Registers betreffende de ontleningen. 1933-1942, 1945-1947 N.B. Bevinden zich op rek B 003e (achterzijde).	2 delen
75	1933-1939	
76	1940-1942, 1945-1947	
77	Catalogus van aanwezige boeken. [1939] N.B. Bevindt zich op rek B 003e (achterzijde).	1 deel
78	Catalogus van aanwezige boeken. Z.d.	1 stuk
2.4.	Andere	
79	Akte betreffende de statuten van vzw Volksopvoeding. 29 augustus 1953	1 stuk
80	Brief van Louis Poppe aan Marcel [Heyerick] betreffende de herstelling van de Multatutli-kring. Z.d.	1 stuk